

Bródy András villájának története

Elvesztett Ungvár

A kis Vár (Zamkova) utcában, az Ungvári Nemzeti Egyetem (UNE) jelenlegi jogi karának épületétől kissé lejjebb a fák között egy gyönyörű, fehér villa rejtőzködik. Napjainkban az UNE Hungarológiai Központja működik itt, egykor viszont egy ismert politikus, a Pidkarpatszka Rusz első autonóm kormánya miniszterelnökének, később a magyar parlament képviselőjének, Bródy Andrásnak a családi háza volt.

Bródy Andrásról sok adat található a világhálón. Egykoron a helyi politikum kiemelkedő alakja volt: 1920-ban a Pidkarpatszka Rusz Földműves Szövetség (később az Autonóm Földműves Szövetség) nevű párt társszervezőjeként tevékenykedett, 1933-ban a párt élére állt, néhány évig képviselve azt a csehszlovák parlamentben. 1938-ban Pidkarpatszka Rusz miniszterelnöke lett, de egy hónapig sem dolgozott, mert letartóztatták Magyarországgal való együttműködés és állami árulás vádjával. A következő évben szabadon bocsátották, és a csehszlovák elnökkel való találkozót követően a Tátrába küldték gyógykezelésre.

Amikor Kárpátalja visszakerült Magyarország kötelékébe, Bródy András hazatért, és a vidék képviselője lett a magyar parlamentben. 1945-ben az NKVD szervei letartóztatták, majd elítélték, és az ellenséggel való együttműködésért agyonlőtték. Bródy Andrást csupán 1991-ben rehabilitálták bűncselekmény tényének hiányában.

Most, teljesen más realitások közepette élve nehéz megítélnünk Bródy András politikai tevékenységét, tetteinek pozitívumait és negatívumait. Ez a történészek dolga. Minket a ház története érdekelt, amely a Pidkarpatszka Rusz miniszterelnökének családjáé volt.

Annak érdekében, hogy megtudjuk, mikor építették, és hogyan élt benne a politikus családja, felkerestük a fiát Budapesten, akit szintén Andrásnak hívnak. Sok érdekeset mesélt nekünk a város egyetlen háború előtti villájáról, amelynek saját medencéje is volt.

„Sok minden, amit az apámról az interneten írtak, nem igaz – kezdte az elbeszélését András. – A szovjet időkben azt mondták, hogy tisztességtelen úton szerzett pénzből építette a villát, de ez sem igaz. A nagyapám és a nagyanyám, vagyis apám szülei hosszú éveken át dolgoztak Amerikában, onnan volt a pénz. A nagyapám 36 évig dolgozott ott, és csak meghalni jött haza (egyébként abban a temetőben temették el, amelynek a helyén most a Kárpátaljai Megyei Szabadtéri Néprajzi Múzeum található). A nagymamám 16 évet dolgozott Amerikában. Az apám nővére, Katalin szintén az Egyesült Államokba utazott. Kaliforniában nyereséges üzletük volt a férjével: néhány kis szállodát működtettek. Épp a nővére küldte apámnak a pénzt ennek a háznak az építésére, és még a tengerentúlról egy csodás autót is küldött, egy fekete Buick limuzint, amelyhez hasonló nemhogy Ungváron, de az egész országban nem volt. Előreszaladván elmondom, hogy azt a Buickot néha láttam az utakon a 90-es években. Azt mondták, hogy az Ungvári járás valamelyik településének kolhozelnöke közlekedett vele.

Egyszóval, apám a szülei és a nővére pénzügyi segítségével kezdte el építeni a saját villáját. Akkoriban 39 éves volt, és épp csak feleségül vette anyámat, aki csupán 19 éves volt. Nem is olyan régen kaptam egy dokumentummásolatot arról, hogy a ház építéséhez apám vásárolt egy földterületet a városi tanácstól a hegyoldalon. Ezen a területen már volt egy kis ház. Az új házat 1934-ben kezdték el építeni. Tudom, hogy amíg folyt az építkezés, a szüleim egy bérelt lakásban éltek ugyanabban az utcában.

Amiatt, hogy a földrészleg lejtőn található, a ház tervezése nagyon érdekes volt. Ha az Olbracht utcáról nézzük, akkor három teraszon terül el: a legalacsonyabb területen, amelyet a tartófal erősít, a gyümölcsöskertünk volt medencével, majd még egy tartófal következik és a középső, félig alagsori szint, azután jön a felső emelet, amely központi kijáráttal rendelkezik a Vár utcára. Tudom, hogy ez a ház nem fejeződött be, mert a szülők később még egy szint építését tervezték, ahol a gyermekszobák lettek volna.

Apám és anyám 1935-ben költöztek be oda, és 1936-ban már ott született a nővérem. Én 1941-ben születtem, így szinte nem emlékszem a házra és az apámra. Az egyik ilyen gyermekkori emlékkép: a csempe a konyhában, melyet egy kis kalapáccsal ütögetek. Apám odarohant hozzám, szidni kezdett, de anyám megvédett. S még mindig emlékszem apám kalapjának az illatára. Ez az egyetlen dolog, ami megmaradt tőle. Ez a szag erős volt, olyan kesernyés kölniillat.

A házban hat szoba volt. Az alsó emeleten vendégszobák voltak (a nagymama gyakran meglátogatott minket), valamint gazdasági helyiség, mosdó. A felső emeleten volt a hall, a konyha, a fürdőszoba, két mosdó, apám dolgozószobája faragott íróasztallal és bútorokkal, valamint egy nagy könyvtár rengeteg könyvvel, a szülők hálószobája, amely üveg tolóajtóval volt elválasztva az étkezőtől és a gyermekszoba.

Őn említette a medencét, amely abban az időben ritka volt a magánvillákban. Nos, elmondom, hogy abban a medencében soha senki nem fürdött. Amikor a munkások befejezték az építést, már ős volt, majd elűztek minket a házból, így nem érkeztünk még kipróbálni sem.

Amikor 1944 őszén apám értesült a szovjet csapatok közeledéséről, a biztonság kedvéért (hogy például ne kerüljünk bombázás alá) autóval a jelenlegi határ közelében lévő egyik kis szlovák faluba vitt minket, ahol a barátai éltek. Ő maga pedig visszatért Ungvárra. Sokszor mondták neki, hogy meneküljön el, mert problémái lesznek a szovjet hatóságokkal. Az utolsó pillanatig várt ránk egy Svájcba tartó repülőgép, amellyel a magyar tisztviselők menekültek. De apám hitt abban, hogy ha őt kiengedték a csehszlovák börtönből, akkor ezúttal is képes lesz bebizonyítani, hogy nem csinált semmi rosszat. Azt mondta: „Nem hagyom cserben a népem, én nem tettem semmi rosszat, csak a régió autonómiájáért harcoltam. Talán most elérhetem.”

Később tudtuk meg, hogy épp csak visszaért Ungvárra, amikor tüzet nyitottak rá és megsebesítették a combján. Az autót azonnal elvették a katonák, apámat először a kórházba szállították, majd onnan a börtönbe.

Anya a kisgyermekkel 2 napig várta apát, aztán kézen fogott és gyalog Ungvárra vitt minket. Elmesélte, hogy elment a házunkhoz, ahol szörnyű kép tárult elé: a ház tele volt részeg partizánokkal, minden törött és piszkos volt. Természetesen senki sem engedte be őt a házba, Tkanko, a partizánok vezetője még a gyerekholmikat sem akarta odaadni. Anya alig tudott kikönyörögni egy babapárnát. Nem tudta, hová menjünk, bekérezkedett annak a háznak a tulajdonosaihoz, ahol korábban apámmal lakást béreltek. A Kalmár házaspár nagyon jószívű volt, egy bizonyos időre befogadtak bennünket. Csak két évvel később kapott a családnk egy szobát a Pince (Pidvalna) utcában (jelenleg Olbracht), nagyon közel a villánkhhoz. Tehát láttuk, hogyan cserélődtek az egykori otthonunk tulajdonosai, tudtuk, hogy a magas rangú katonatisztek szolgálati lakása volt, hogy ott valamilyen tábornokok laktak. Aztán bizonyos ideig óvoda működött benne, ahová egy rövid ideig még a lányom is járt.

Az talány, hogy mi történt a bútorainkkal és a holmijainkkal. Anyának azt mondták, hogy a házat még azok a partizánok kirabolták, akik elsőként elfoglalták. Aztán később, amikor apámat rehabilitálták, és a rehabilitáltak családtagjainak az állam felajánlotta, hogy kártérítést fizet az elvesztett vagyontárgyakért, megmutattak nekem egy dokumentumot azoknak a tárgyaknak a listájával, amelyen az szerepelt, hogy mit koboztak el apám házából a bírósági végzés értelmében. Arról volt szó benne, hogy a Tanító (Ucsityelszka) utca 12. szám alatti házból elkoboztak egy fekete zongorát, komódot, székeket, tükröt, kanapét, egy női kabátot, színes köntösöket, női blúzokat ilyen-olyan mennyiségben, és még mindenféle holmit, végül (s ez engem morálisan megölt!) gyermekcipőket – 5 darabot. Ezek nem emberek voltak, hanem valódi fosztozatók!

Akkor kértem, hogy az állam adja vissza családunknak a házunkat. De azt mondták, hogy az épületben az egyetem hungarológiai központja működik, amelyet nem tudnak kiköltöztetni. A ház helyett akkor egy olyan összeget fizettek nekem (akkoriban már Magyarországon éltem), amennyiért Budapesten esetleg egy jó hűtőszekrénykét tudtam volna venni. Ez minden.

Még néhány szót mondanék az apámról. 1946-ban egy fiatal, 27 éves partizán, Vaszil Ruszin ítélte el, akinek még megfelelő végzettsége sem volt. Azután Kijevben, az egyik minisztériumban épített karriert, és amikor sok-sok év múlva az újságírók megkérdezték tőle, hogy nincs-e lelkiismeret-furdalása a háború után hozott ítéletek miatt, azt válaszolta, hogy ő mindent helyesen tett.

Apámat az ungvári börtönben (most ez a fogda épülete a város központjában) valami Maruszja lőtte agyon. Sokat suttogtak róla azokban az időkben, mert külsőre olyan volt, mint egy férfi: nagyon rövid frizurát viselt, mindig férfiöltönyt hordott, és nagyon kegyetlen volt.

Aztán azt mesélték nekem, hogy a 90-es évek elején, amikor már öreg volt, Maruszja bekerült az onkológiai kórházba. És ott nagyon istenhívő lett, állandóan bűnei megbocsátásáért imádkozott.

Máig nem világos, hogy mikor lőtték agyon apámat. Három okmányt kaptam, mindegyikben különböző elhalálozási dátum szerepelt. Az utóbbiban, a pontosítottban 1946. november 7-e szerepel. Ugyanakkor adták ki a temetkezési helyet is a Kapos utcai temetőben. Azon a helyen természetesen lehetetlen volt azonosítani a sírt. Nincs semmilyen jel az apámról vagy más golyó általi halálra ítéletről. Lehetséges, hogy egyszerűen elhantolták őket az idegen friss sírokba, hogy ne legyen nyom. A 90-es évek végén családunk szimbolikus újratemetési szertartást tartott. Ugyanabban a temetőben egy keresztet állítottunk apánk nevével és a többi megtoroltra emlékeztető felirattal, de a kereszt hamarosan eltűnt.”

Ellátogattunk a Hungarológiai Központba azzal a céllal, hogy megnézzük, hogyan néz ki napjainkban a volt politikus háza, akinek az élete oly tragikusan ért véget. Lizanec Péter professzor, a központ igazgatója elég sokat tud az épület történetéről, amelyet egykoron szó szerint újjáélesztett. Az egykori villa tágas szobáit bemutatva elmesélte, hogy amikor a 80-as évek végén bővítési céllal épületet keresett a Hungarológiai Központ számára, eljött ide és leírhatatlan rombolás nyomait látta.

„Ezt a házat a tégláig szétlopták. Itt nem voltak sem ajtók, sem ablakok, sem parkett, semmi. Csak a csupasz falak tátongtak szeméthegekkel, amelyben a helyi gyereksereg bújócskázott. Érthetetlen, hogy ki tette ezt az épülettel. Tudtam, hogy a rendbe hozatala nagyon sokba fog kerülni. Akkoriban minden kiadást Magyarország kormánya vállalt magára. Nem csupán az

épületet újítták fel teljes egészében, de félkörben erkélyeket is építettek, amelyek korábban nem voltak, és parkosították a területet.

Hallottam, hogy egykoron Bródy András családja megpróbálta visszaszerezni az épületet. Mi nem ellenezttük, hogy a villa visszakerüljön eredeti tulajdonosaihoz. De a családnak ez nem sikerült. Amennyire tőlünk telik, megőrizzük ezt a csodálatos épületet” – mondta Lizanec Péter.

Tetyana Literáti: Pro Zahid
Rehó Viktória

Forrás: <https://karpataljalap.net/2019/04/30/brody-andras-villajanak-tortenete>